

EL CASTELL DEL MONTGRÍ

MARC HISTÒRIC

Quan parlem del castell del Montgrí sovint fem referència a les seves característiques arquitectòniques, altrament ben singulars, o a les disputes històriques hagudes entre Jaume II i els comtes d'Empúries. Gairebé mai, però, esmentem el marc més general de l'època, tot i que és el que permet copsar el per què del castell i posar-nos com a la mateixa pell d'aquells que el van construir: gent anònima, gent que no ha passat a la història, però sense els quals, paradoxalment, no hi hauria història. Són els que van posar una a una les pedres dels murs, amb esforç i suor i també, tant se val, amb l'esperança que les lluites acabarien i que els seus fills podrien viure en pau i progrés.

El castell del Montgrí gaudeix d'una certa màgia. Primer, per la seva situació de privilegi en un lloc des d'on es poden gaudir paisatges meravellosos de cadascun dels 360 graus i, a la vegada, és vist des de la plana empordanesa com el punt d'orientació per a tots, els de l'Alt i els del Baix Empordà. Fins fa poc, les projeccions de les seves ombres i la col·locació del sol sobre el seu perfil únic servien de magnífic rellotge de sol a la gent que treballava els fèrtils camps al·luvials.

Construït a finals del segle XIII i a començaments del XIV, el castell del Montgrí ha resistit impassible el pas del temps. Quina edificació aguanta millor pluges i llamps, tramuntanals i esgarrapades de gent poc sensible a les pedres venerables? Ferit de diverses parts, s'ha negat a caure. No es rendeix i espera amb perseverància la consolidació necessària després de 700 anys d'abandó a la seva sort.

Fet edificar durant el regnat de Jaume II (1291-1327) correspon a una època en què es començaven a intuir canvis profunds en la humanitat. Una nova sensibilitat aflorava. Sant Francesc d'Assís (1182-1226) havia donat confiança i feia experimentar el goig de viure a partir del magnífic *Càntic del sol*. El món, a poc a poc, deixava de ser interpretat exclusivament com una vall de llàgrimes. També eren temps amb presència abundant d'ideologia mil·lenarista segons la qual el món s'acabaria irremissiblement el 1290 (precisament quatre anys abans del començament del castell). Per als seguidors de Sant Francesc, ell era l'interpret de la voluntat d'alliberament dels sectors més humils de la població. Ell va acabar als altars. Altres, per molt menys, foren condemnats a la foguera per heretges.

Els nous conceptes que sortien de les plomes de Dant, Petrarca i Boccaccio, tots ells coetanis de la construcció del castell, ja eren renaixentistes. Marco Polo, per altra part, retornava a la seva ciutat, Venècia, el 1295, l'any següent d'haver-se iniciat les obres del castell, després del seu extraordinari viatge per terres orientals que el van meravellar i posaren el cuc de la tafaneria, de la curiositat per conèixer nous indrets, a altres aventurers que arribarien a tots els racons del món.

Quan aquí es pujaven els murs i les torres del castell, d'Itàlia també bufaven vents renovadors en pintura: Cimabue, Giotto, Duccio, Simone Martini, els germans Lorenzetti... tots ells pintaven i experimentaven expressions artístiques a partir sobre-tot de les encantadores Madones, plenes d'humanitat, de gràcia i de tendresa.

I a Catalunya, què passava aleshores? Estava en el moment de màxima plenitud. L'època fou d'una gran puixança naval, circumstància que facilitava arribar a les illes mediterrànies i establir un comerç intens arreu del Mare Nostrum.

D'aquesta època foren les expedicions dels almogàvers a l'Orient i es consolidaren les institucions parlamentàries; concretament la Generalitat té els seus orígens aleshores.

La demografia del segle XIII fou ascendent. Això va fer possible que els reis catalans ajudessin Alfons X a conquerir Múrcia als sarraïns i emprenguessin les campanyes de conquesta de Mallorca, Eivissa (amb notable participació dels torrellencs) i València.

Tots aquests fets són de capital importància per comprendre la construcció del castell. Una obra desmesurada, desproporcionada si tenim en compte la situació de feblesa de l'enemic a abatre. L'eufòria que envoltava el moment i l'excedent humà expliquen, possiblement, la magnificència d'una construcció feta més per espantar i dissuadir que pels serveis propis d'una fortalesa.

Així mateix, Catalunya experimentava unes fortes transformacions econòmiques. El predomini de la noblesa com a classe dirigent de la societat feudal es trencava a favor de la burgesia mercantil i dels negocis: el patriciat urbà. La pagesia seguia sent una gran majoria encara sotmesa a les càrregues feudals. La producció de blat i la de vi, el qual es comercialitzava en part, eren les més importants. Les famílies s'ho feien gairebé tot. Hi havia petits tallers on es treballava el lli, el cànem, el cotó i la seda. La indústria drapera estava present a molts pobles, entre d'altres a Torroella. El seu gremi, el dels paraires, va jugar un paper destacat a l'hora de les reivindicacions socials. Mercaders, juristes, notaris... eren el contrapunt a una societat professionalment més uniforme que l'actual. La minoria jueva es localitzava a les poblacions d'una certa entitat per raons tant de seguretat com per poder practicar l'oració comunitàriament. A Torroella hi vivien una quarantena de jueus. Els estrats més inferiors de la societat sobreviuen amb dificultats, tenien cura de feines temporeres i marginals; es tractava del poble menut. La dona era considerada inferior a l'home, sense capacitat per decidir ni regir, ben sovint mirada com un agent del mateix dimoni.

Coetanis de la construcció del castell foren Ramon Llull, filòsof i teòleg, Arnau de Vilanova, metge de gran fama, escriptor de temes científics i reformador de la societat amb doctrines condemnades i perseguides, i també Ramon Muntaner, el singular i afortunat cronista fill de Peralada, el qual sortí sa i estalvi de trenta-dues batalles, circumstància aquesta que és significativa per situar-nos en un món que, mai més ben dit, era tot un altre.

JOAN SURROCA I SENS